

Б. А. Сусь, А. І. Минючкин

Государственный университет телекоммуникаций

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ УМСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ВАЖНЕЙШАЯ УСЛОВИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Показано, что повысить эффективность лекционного занятия можно путем включения студента в самостоятельную работу во время лекции. Разработана технология проведения лекционного занятия. Студенты на протяжении первого часа читают напечатанный текст лекции. Происходит самостоятельная умственная деятельность и процесс восприятия учебного материала. Во время второго часа учебный материал излагается лектором. Студенты слушают. Им не нужно конспектировать, поскольку уже имеют распечатанный и первично проработанный текст лекции. Лектор использует мультимедийные средства и компьютерные технологии для объяснения прочитанного студентами. В завершение студенты имеют задание еще раз самостоятельно проработать материал во внеаудиторное время и сделать короткий конспект. Контроль самостоятельной работы в итоге осуществляется через коллоквиум, который проводится по конспекту. Активизация самостоятельной работы студентов во время лекционных занятий значительно повышает эффективность восприятия учебного материала.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самостоятельная умственная деятельность, лекционные занятия, короткий конспект, мультимедиа, компьютерные технологии.

B. A. Sus, A. I. Minochkin

State University of Telecommunications

INDEPENDENT INTELLECTUAL ACTIVITY AS THE MOST IMPORTANT CONDITION OF INDEPENDENT STUDENT LEARNING

It is shown that increase of the effectiveness of the lecture classes is possible by activation of independent study of the student during a lecture. Independent work should be understood as an independent mental activity. Developed technology of lectures is based on active inclusion of the students in independent work. The organization of such training activities consists of three stages. During the first hour class students read printed text of lectures and try to understand its contents. There is an independent mental activity and process involved to form individual perception of educational material. During the second hour of classes the educational material is taught by the lecturer. The peculiarity of the second stage is that students do not need to make notes because they already have printed and initially processed text lecture ready. Lecturer can use multimedia and computer technology to explain better the material, read by students already (technologies may include a video demonstration of physical phenomena or processes, model experiments, illustrations by animation, film screenings, etc.). During the third stage students are directed to process material again in extracurricular time and independently make a brief synopsis. Control of independent work on the material during the third stage eventually developed through colloquium. Revitalization of the independent work of the students during lectures significantly increases the efficiency of the perception of educational material.

Key words: independent work, independent mental activity, lectures, a brief synopsis, multimedia, computer technology.

Отримано: 27.06.2014

УДК 371:378

О. Г. Чорна

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
e-mail: oksana_gr@mail.ru

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуті методи самостійної роботи студентів при вивченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, її види та форми. Самостійна робота сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу. Вона забезпечує зростання знань, умінь та навичок студентів.

Ключові слова: самостійна робота, компетентність, метод, безпека життєдіяльності, цивільний захист

У загальних положеннях Закону України "Про вищу освіту" чільне місце серед основних термінів посідає поняття компетентності та якості освіти: «компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти», якість визначається як «рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» [2]. За умовами Болонської конвенції, в процесі навчання студента, збільшується частка самостійної роботи (самоорганізації, самоосвіти), що відводить самостійній роботі провідну роль у навчанні студентів. Будь-яка якісна освіта досягається лише шляхом самоосвіти, саме самоосвіта здатна забезпечити постійний ріст професійної кваліфікації і самовдосконалення фахівця, сприяє удосконаленню стилю діяльності, спонукає до творчого пошуку. Отже, завдання вищої школи – виховання фахівця, здатного постійно удосконалювати свої професійні навички.

Водночас з переглядом норм навчального часу, що відводиться на аудиторну й самостійну роботу студентів, розвитком інформаційних технологій, вимоги до неї постійно змінюються, що призводить до розробки нових методик, форм, технологій організації самостійної роботи.

Метою статті є розкриття питань методики організації самостійної роботи студентів в процесі вивчення дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист».

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівця оскільки є дисципліною, що дозволяє випускнику вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю

© Чорна О. Г., 2014

з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації та їхніх негативних наслідків [5]. «Безпека життєдіяльності» – це дисципліна гуманітарно-технічного спрямування, котра носить, насамперед, світоглядний характер. Її завдання – забезпечити загальну освіту в галузі безпеки. Вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» сприяє усвідомленню студентами необхідності збереження здоров'я, охорони навколишнього середовища, формує вміння уникати небезпек, приймати правильні рішення. Логічним продовженням вивчення питань розпочатих «Безпекою життєдіяльності» є «Цивільний захист». Метою вивчення нормативної дисципліни «Цивільний захист» є формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту, з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу [6].

Проблема організації самостійної роботи студентів завжди була і залишається актуальною для педагогічних досліджень науковців. Теоретичні питання організації самостійної роботи студентів висвітлені в працях багатьох науковців: А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Безпалько, П. Підкасистого, А. Петровського, О. Леонтьєва, К. Платонова, С. Рубінштейна. У працях Б. Єсіпова, І. Зімньої, А. Ковальова, І. Кузьміної, А. Усової широко розкрито поняття змісту самостійної роботи. Різні аспекти самостійної роботи студентів розглянуто у численних дослідженнях вітчизняних педагогів (Ф.М. Алексюк, В.К. Буряк, Л.В. Клименко, В.В. Луценко, М.Ш. Сметанський та ін.).

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисциплін з циклу безпеки життєдіяльності як навчальних предметів набуває в сучасних умовах все більш

актуального значення. Перед викладачами постає завдання організувати процес вивчення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в такий спосіб, щоб студенти змогли в реальних умовах життя відчувати підвищення рівня їх знань.

Тож організація самостійної роботи студента стає одним з пріоритетних завдань у роботі педагога в навчальному закладі будь-якого рівня. Її мета полягає не тільки в тому, аби студенти накопичили певні знання, вона повинна створити можливість для розвитку здібностей студентів [3].

Отже, згідно Болонської конвенції, самостійна робота повинна бути вільна від жорсткого детермінізму, при якому кожен крок студента у вивченні дисципліни передбачений заздалегідь, визначений в часі, позбавляючи при цьому останнього будь-якого інтересу до навчання. Тому, Болонська конвенція наголошує на виробленні у студентів уміння здобувати знання, а не отримувати їх в «готовому вигляді», тому при організації методики самостійної роботи необхідно не підносити студентам відібрану і спрощену інформацію, як істину в останній інстанції, а надавати їм певну свободу у виборі матеріалу і послідовності його вивчення. Самостійна робота націлює студента на роботу з першоджерелами – книгами, схемами, інструкціями, нормативною документацією, правилами і т.ін. Вона формує у студентів цілий ряд корисних умінь і навичок, таких, як пошук, самостійне вивчення, аналіз та узагальнення матеріалу, підготовка досліджуваного матеріалу, відстоювання своєї позиції в диспуті. Крім того, самостійна робота розвиває вміння діяти в нестандартних ситуаціях, що виникають в умовах навчання і вільно орієнтуватися в життєвих ситуаціях.

Згідно дидактики вищої школи самостійна робота:

- є необхідним компонентом будь-якого методу навчання і будь-якого виду навчальних занять і зводиться до зовнішньої організації, тобто до створення умов для здійснення діяльності вчєння за відсутності безпосереднього прямого управління з боку викладача в спеціально введений для цього час (позааудиторний);
- діяльність, коли сам студент продумує матеріал, аналізує та узагальнює його, критично перевіряє свої висновки;
- обов'язковий елемент змісту освіти, що передбачається навчальним планом і особливостями роботи вищої школи.

Однак без глибокого усвідомлення теорії, механізмів, психолого-педагогічних принципів здійснення ефективного використання самостійної роботи, як форми організації навчання, малоімовірно і формально. Включаючи студентів в цілеспрямовану систематичну самостійну роботу, викладачеві необхідно спиратися на наступні теоретичні положення:

✓ основою для розвитку самостійності є такі групи компетентностей: загальнонавчальні (читання тексту, складання плану прочитаного, планування своєї діяльності); загальнологічні (виділення головного, доведення, формулювання висновків, питань); спеціальні, що відображають специфіку окремих дисциплін; комунікативні (участь у спільній діяльності, введєнні діалогу з викладачем).

✓ педагоги і психологи виділяють чотири рівні самостійної продуктивної діяльності студентів, що відповідають їхнім навчальним можливостям: копіювання за заданим зразком; репродуктивна діяльність щодо відтворення інформації про різні властивості об'єкта, не виходить за межі рівня пам'яті; продуктивна діяльність самостійного застосування знань для вирішення завдань, що виходять за межі відомого зразка; самостійна діяльність з перенесення знань при вирішенні завдань в абсолютно нових ситуаціях, вироблення гіпотетичного аналогового мислення. Слід пам'ятати, що шлях за останнім рівнем самостійності лежить тільки через попередні рівні, відповідно будується програма дій викладача при організації самостійної роботи.

✓ самостійна діяльність – це вид діяльності з притаманними йому компонентами і успішність виконання її буде залежати від ступеня усвідомленості виконання всіх компонентів. Перш за все, усвідомленою і особистісно значущою повинна стати мета завдання, яка або задається студенту, або, на більш високому рівні, ставиться самостійно. Серед мотивів самостійної діяльності можна виділити: потребу розширити свої

знання, дізнатися нове, оволодіти новими компетентностями; бажання проявити самостійність; мотив самоконтролю. У структурі діяльності присутні самостійні дії, що виконуються і контролюються без допомоги викладача, дії самоконтролю і оцінювальні дії, обов'язковий результат.

Розглядаючи питання організації самостійної роботи студентів, П.І. Підкасистий виділяє таку класифікацію самостійної роботи студента:

- роботи за зразком, коли студентів готують до планування своєї діяльності і управління нею, озброюють пізнавальними вміннями;
- реконструктивно-варіативні роботи – починає формуватися досвід пізнавальної самостійності;
- частково-пошукові роботи – завдання поступово ускладнюються, вводяться елементи дослідження;
- дослідницькі роботи – студенти повинні здійснювати перенесення наявних знань і способів діяльності в нові ситуації, самостійно визначати цілі і предмет своєї діяльності, розробляти план вирішення пізнавальної задачі [8].

Така класифікація самостійної роботи чітко вказує на необхідність поступового переходу від простих завдань до більш складних, віддаючи явний пріоритет дослідній самостійній роботі студента. Тим самим вихідна задача самостійної роботи несе в собі частку кінцевої мети навчання. Наявність цієї спільної мети у всіх типах самостійних робіт створює необхідні умови для поступової зміни мотиваційної сфери навчання – від зовнішньої до більш глибокої внутрішньої мотивації, що виражається в задоволеності студента процесом відкриття нового.

У процесі вивчення курсу «Безпека життєдіяльності» та «Цивільного захисту» використовуються різні форми організації самостійної роботи в аудиторний і поза аудиторний час. До них відносяться: навчання з допомогою мультимедіа, обговорення, кейс-метод, моделювання ситуацій, самоосвіта.

Індивідуальні навчальні завдання є важливим елементом самостійної роботи студентів. Їх ми використовуємо у процесі вивчення як безпеки життєдіяльності, так і цивільного захисту для перевірки знань кожного окремого студента. Індивідуальні завдання слід пропонувати студентам, усвідомлюючи рівень їх знань та надавати можливість вибрати тему завдання з наявного переліку, який налічує близько 60 тем з безпеки життєдіяльності та 40 тем з цивільного захисту.

Кейс-стаді, за визначенням вчених [7], це «сукупність умов та обов'язків, що описують конкретні, реальні обставини на даному етапі». Кейс, це завжди моделювання життєвої ситуації. Як інтерактивний, кейс-метод може застосовуватися при закріпленні знань та вмінь, що були отримані на попередніх заняттях, розвитку навичок аналізу та критичного мислення, зв'язку теорії та практики.

Кейс-метод ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі викладача і студента. Зобов'язання викладача при застосуванні кейс-методу полягає в тому, щоб створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у студентів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб в процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом. Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дають набагато більше можливості для розвитку фахової компетентності ніж заучування підручника чи конспекту лекцій.

Найголовнішою компетентністю, яку набуває студент під час навчання, повинно стати вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення.

Для методу «кейс-стаді» характерним є обговорення конкретної ситуації в аудиторії на основі фактів з реального життя. Цей метод є досить доцільним як при вивченні питань безпеки життєдіяльності, так і питань цивільного захисту. Вивчаються і аналізуються, наприклад, основні етапи аналізу надзвичайних ситуацій та прогнозування їхніх наслідків. Опис явищ, що прогнозуються, перелік вихідних даних, способи виявлення потенційно-небезпечних зон з імовірними

джерелами надзвичайних ситуацій, зонування територій за ступенем небезпек. Студентам повинна надаватися досить повна інформація з даної проблеми, на основі якої вони подаватимуть всебічний аналіз ситуації, формуватимуть шляхи вирішення проблеми. Пошук інформації та відповіді на запитання значно доповнюють лекційний матеріал та формують активну пізнавальну діяльність студентів. Спочатку студенти повинні самостійно знайти у підручнику, статтях, роздатковому матеріалі відповіді на запропоновані викладачем питання. Згодом вони об'єднуються у невеликі групи й обговорюють висновки, до яких дійшли та презентують результати своєї роботи перед іншими студентами. Студенти засвоюють методику розроблення планів з попередження надзвичайних ситуацій та вивчають комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій різного характеру. Наведений вище метод організації самостійної роботи базується передусім на групових формах роботи на заняттях з цивільного захисту.

На самостійну роботу студентів з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту передбачена третина часу що виділяється на вивчення курсу. Для організації самостійної роботи студентів нами розроблено:

- завдання для кожної лабораторної роботи з безпеки життєдіяльності, які діляться за рівнями, що розрізняються за характером навчальних завдань і пізнавальної діяльності на такі види: самостійні роботи за зразком; реконструктивні самостійні роботи; варіативні самостійні роботи; творчі самостійні роботи.
- блок питань, які не розглядалися детально на лекціях. У результаті опрацювання цих тем студент готує і оформляє звіт з виконаної роботи, або питання розглядаються на заняття кейс-методом (цивільний захист);
- індивідуальні науково-дослідні завдання (безпека життєдіяльності та цивільний захист).

Кожен з видів самостійної роботи характеризується змістово-логічними особливостями навчального матеріалу, ступенем самостійності студента в процесі діяльності. Отже, організація самостійної роботи студентів на різних етапах навчально-пізнавальної діяльності сприяє підвищенню результативності навчання, розвиває довільну увагу студентів, формує в них здатність міркувати, запобігає формалізму у засвоєнні знань, розвиває активність та самостійність.

Перспективи наших подальших досліджень направлені на удосконалення методичного забезпечення самостійної роботи з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту майбутніх вчителів технологічного профілю.

Список використаних джерел:

1. Безпека життєдіяльності та методика її вивчення : навч. посібник / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, У.І. Недільська, О.Г. Чорна. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2012. – 148 с.

УДК 373.5.016:53

В. С. Шуліка

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
e-mail: shulikav@mail.ru

РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

У статті запропонована схема формування ключових компетентностей учнів 7-9 класів. Вона допомагає визначити методи і технології, які доцільно використовувати, щоб формувати сприятливе середовище для розвитку підлітків. Під час навчання в основній школі в учнів відбувається формування окремих компонентів ключових компетентностей, які у відповідності з віковими особливостями розвиваються під час виконання учнем системи завдань. Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена необхідністю формування ключових компетентностей учнів. Кожен навчальний предмет обов'язково має робити свій внесок у формування зазначених компетентностей. Під час розв'язування задач учнями основної школи на уроках фізики важливим є формування компонентів ключових компетентностей, поданих у вигляді переліку знань, умінь та навичок. У статті також проведено аналіз підліткового періоду, виділено психолого-педагогічні особливості та психологічні потреби школярів у цьому віці.

Ключові слова: компетентність, ключові компетентності, розв'язування задач.

Протягом навчання в основній школі учні здобувають базу загальну середню освіту, що разом із початковою є основою загальноосвітньої підготовки, у них формується

2. Закон України про вищу освіту від 01.07.14 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37-38. – 2004 с.
3. Кохан О.М. Організація самостійної роботи студентів під час навчання іноземної мови / О.М. Кохан. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12538/1/the%20self.pdf>
4. Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : [навчальний посібник] / О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін, Н.І. Філіпенко. – К., 1997. – 168 с.
5. Типова програма.
6. Типова програма.
7. Юлдашев З.Ю. Инновационные методы обучения: Особенности кейс-стадии метода обучения и пути его практического использования / З.Ю. Юлдашев, Ш. И. Бобохужаев. – Ташкент : IQTISOD-MOLIYA, 2006. – 88 с.
8. Пидкасистый П.И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов : учебное пособие / П.И. Пидкасистый. – М. : Педагогическое общество России, 2004. – 112 с.
9. https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDwQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.nmc.od.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2011%2F01%2FGrebenkova_keys.doc&ei=a5OGVKnmOYarU6bjgKgL&usq=AFQjCNEhgUeZLTeHnZj6azAd7VhNvPN6tA

О. Г. Чорна

Каме́нь-По́дольский национальный университет
имени Ивана Огиенко

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ГРАЖДАНСКОЙ ОБОРОНЕ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье рассмотрены методы самостоятельной работы студентов при изучении безопасности жизнедеятельности и гражданской обороны, ее виды и формы. Самостоятельная работа способствует активизации познавательной деятельности студентов, индивидуализации и интенсификации учебного процесса. Она обеспечивает рост знаний, умений и навыков студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, компетентность, метод, безопасность жизнедеятельности, гражданская оборона

О. G. Chorna

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF LIFE AND CIVIL DEFENSE IN HIGHER SCHOOL

The article describes the methods of independent work of students in the study of life safety and civil defense, its shapes and forms. Individual work helps to activate the students' cognitive activity, individualization and intensification of educational process. It ensures the growth of knowledge, skills and abilities of students.

Key words: independent work, competence, method, life safety, civil defence.

Отримано: 29.10.2014